

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 334.75

Братута О.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки
промисловості та організації виробництва
Українського державного хіміко-технологічного університету

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЯВИЩА «КАРТЕЛЬ» ЯК ВИДОВОЇ ФОРМИ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Світовий досвід господарювання свідчить про виникнення нових, осучаснення вже наявних і відповідне значне розширення переліку типів і видових форм організаційних структур підприємства, використання яких дає можливість підприємствами із різним складом конкурентних переваг забезпечити необхідний рівень їх конкурентоспроможності. На жаль, зазначений емпіричний матеріал не опрацьований належним чином у теоретичному аспекті. Відповідні умовисновки стосуються і такої мікроекономічної системи, як картель. Поняття цього явища перебуває у відношенні підпорядкування до поняття такого типу мікроекономічної системи, як «об'єднання підприємств». Картель – це окрема видова форма об'єднання підприємств, яка створена групою підприємств великого розміру, що належать до однієї галузі, де посідають позиції лідерів, з метою координації їх збутової діяльності засобами її територіальної сегментації й узгодження спільних умов здійснення відповідного виду господарської діяльності.

Ключові слова: поняття явища, тип мікроекономічної системи, об'єднання підприємств, видова форма явища, картель.

Мировой опыт хозяйствования свидетельствует о появлении новых и о наполнении современным содержанием уже существующих и соответственно значительном расширении перечня типов и видовых форм организационных структур предпринимательства, использование которых дает возможность предприятиям с различным набором конкурентных преимуществ обеспечить им необходимый уровень конкурентоспособности. К сожалению, этот эмпирический материал не обработан соответствующим образом в теоретическом аспекте. Сделанные умозаключения касаются и такой микроэкономической системы, как картель. Понятие этого явления находится в отношении соподчинения к понятию такого типа микроэкономической системы, как «объединение предприятий». Картель – это отдельная видовая форма объединения предприятий, которая создана группой предприятий большого размера, принадлежащих к одной отрасли и относящихся к группе лидеров, с целью координации их сбытовой деятельности средствами территориальной сегментации и согласования общих условий осуществления этого вида хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: понятие явления, тип микроэкономической системы, объединение предприятий, видовая форма явления, картель.

Worldwide management experience witnesses of the emergence of new, modernization of already existing ones and relevant significant expansion of the list of types and forms of organizational structures of entrepreneurship, the use of which enables enterprises with different competitive advantages to provide for the necessary level of their competitiveness. Unfortunately, theoretical aspect does not adequately address the mentioned empirical data. The relevant conclusions also apply to a microeconomic system such as a cartel. The concept of this phenomenon is in subordination to the concept of microeconomic system called “uniting of enterprises”. The cartel is a separate form of the uniting of enterprises created by a group of large enterprises belonging to the same industry, where they occupy leading positions, in order to coordinate their sales activities by means of its territorial segmentation and in order to harmonize mutual conditions for the implementation of the corresponding type of economic activity.

Keywords: concept of phenomenon, type of microeconomic system, uniting of enterprises, specific form of the phenomenon, cartel.

Постановка проблеми. Для сучасного історичного етапу еволюції економічної сфери буття притаманне домінування двох інститутів: підприємницького типу ведення господарської діяльності та конкуренції, що набула своєї глобальної форми – «гіперконкуренції». За таких обставин суб'єкти господарювання для забезпечення можливості реалізувати власний економічний інтерес, а також неперервний тип свого життєвого циклу поряд із цінovими та неціновими засобами ведення конкурентної боротьби застосовують ще й такий їх вид, як організаційні. Світовий досвід господарювання свідчить про виникнення нових, осучаснення вже наявних і відповідне значне розширення переліку типів і видових форм організаційних структур підприємства, використання яких дає можливість підприємствами з різним складом конкурентних переваг забезпечити необхідний рівень їх конкурентоспроможності. На жаль, зазначений емпіричний матеріал не опрацьований належним чином у теоретичному аспекті. Проведений теоретичний аналіз сучасних напрацювань у галузі економічної науки дав можливість виділити три концепції, у яких досліджується зазначена проблема, зокрема: «інтегрованих корпоративних структур», «інтегрованих підприємницьких структур», «об'єднань підприємств». Слід відмітити, що внаслідок методологічної неповноти проведених досліджень, низки онтологічних хиб і логічних помилок розробникам кожної із згаданих концепцій не вдалося вирішити зазначену проблему, а тому відповідна сукупність знань не набула форми розвинутої теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кожній із вищезгаданих концепцій вирішувалася одна проблема – визначення загального поняття абстрактного явища, обсяг якого мав би охопити усе розманіття одиничних понять сучасних конкретних форм організаційних структур підприємства. При цьому результати досліджень зводилися головним чином до пошуку сутнісної істотної ознаки поняття абстрактного явища, що виконує логічну функцію «координатії (взаємного розташування)». У першій із переліку зазначених концепцій відіграла роль категорія «корпоративні структури», у другій – «підприємницькі структури», а в третій – «об'єднання підприємств». Хоча подані категорії і виконали зазначену логічну функцію, розробникам цих концепцій так і не вдалося вирішити проблему розкриття змісту та сутності досліджуваних явищ. Відповідні категорії трансформувалися

лише до рівня термінів. Для вирішення проблеми необхідно було б визначити засадні істотні ознаки явища, що здатні виконувати такі логічні функції, як «субординації (підпорядкування)» й «акумуляції (включення у ціле)». Тому у відповідних концепціях спостерігається відсутність тотожності між істотними ознаками родового поняття абстрактного явища та загальними ознаками одиничного поняття конкретних явищ. Тобто відбулося на компілятивній основі включення останніх до обсягу поняття першого. Як наслідок, результати дослідження завершилися на рівні формулювання дефініцій загального поняття явища й одиничних понять його видових форм, а також їх групування, що було зроблено на аксіоматичній, а не логічній методологічній основі. У тому числі відповідні висновки стосуються і такої мікроекономічної системи, як картель, що введена як видова форма, до обсягу загального поняття абстрактного явища кожної із згаданих концепцій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Щодо такого явища, як картель дослідження головним чином завершені у межах кожної із згаданих концепцій на рівні емпіричного результату. Останнє знайшло відображення у його ідентифікації через розкриття змісту відповідного терміна, а також описі історичного досвіду застосування цієї видової форми мікроекономічної системи у господарській практиці. Дослідження на теоретичному рівні, що відповідають нормативним методологічним вимогам (вивчення явища як «предмета», «процесу», «у відносинах із зовнішнім середовищем»), не були проведені розробниками ні однієї з відповідних концепцій. Вирішення цього питання є нагальним натепер.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). З урахуванням наявності вищезазначеної проблеми, а також оцінки результатів раніше проведених досліджень іншими науковцями, цілі статті сформульовані автором таким чином: 1) провести аналіз змісту дефініції поняття явища «картель», визначеного у відповідних концепціях; 2) визначити зміст поняття конкретного явища «картель»; 3) сформулювати дефініцію поняття явища «картель». Під час вирішення зазначених цілей автором статті були використані такі методологічні засоби проведення теоретичного дослідження: порівняльного аналізу, категоріального аналізу, системного аналізу, сходження від абстрактного до конкретного й узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У концепції інтегрованих корпоративних структур є три варіанти дефініції поняття «картель», зокрема під цим явищем пропонується розуміти:

1) «Об'єднання фірм, які узгоджують між собою розміри виробництва продукції, поділ ринків збуту, умови продажу тощо, зберігаючи при цьому виробничу і комерційну самостійність» [1, с. 70].

2) «Договірне об'єднання підприємств однієї галузі для різних напрямів загальної комерційної діяльності» [2, с. 335].

3) «Корпоративне утворення підприємств однієї галузі з метою проведення спільної комерційної діяльності. При цьому підприємства зберігають права на власні активи, юридичну, фінансову та господарську самостійність» [3, с. 129].

Порівняльний аналіз наведених визначень дає підстави дійти таких висновків:

1) спільним для цих варіантів дефініцій є визначений склад істотних ознак поняття явища: видова форма утворюється підприємствами, що належать до однієї галузі; форма створюється для забезпечення координації їх виробничої та збутової діяльності; під час створення картелю його учасники не втрачають юридичної відособленості та господарської самостійності;

2) відмінність спостерігається у визначенні загальної ознаки, відповідно до якої картель класифікується як одна із видових форм: об'єднання підприємств; договірне об'єднання підприємств; корпоративне утворення (інтегрованих корпоративних структур).

Щодо істотних ознак слід констатувати, що їх склад і зміст є загальноновизнаними серед науковців, тому що вичерпано, чітко й однозначно ідентифікують відповідне економічне явище. Що стосується визначення місця картелю у зовнішньому середовищі, тобто яке явище стосовно нього виступає родовим, то у цьому питанні серед авторів спостерігаються принципи відмінності.

На основі категоріального аналізу можна дійти висновку, що у статусі загального поняття щодо картелю використовуються два несумісні поняття – «об'єднання підприємств» та «інтегровані корпоративні структури». Крім того, слід зазначити, що термін «об'єднання» характеризує певний вид процесу організаційної взаємодії, що виникає між підприємствами, у результаті якого останні не втрачають статусу

господарюючих суб'єктів. Процес інтеграції передбачає протилежні наслідки. Дві різні за сутністю видові форми процесу організаційної взаємодії підприємств унаслідок відмінності їх онтологічної природи не можуть виступати причиною виникнення поняття певного явища ані у його загальній, ані в одиничній формі. Можна дійти висновків, що термін «об'єднання підприємств» характеризує інше самостійне, одного рівня загальності з інтегрованими корпоративними структурами, явище, в обсяг поняття якого входить така організаційна структура, як картель, а отже, ця видова форма необґрунтовано включена до класифікації інтегрованих корпоративних структур.

У концепції інтегрованих підприємницьких структур є також три варіанти дефініції поняття «картель», зокрема, під цим явищем пропонується розуміти:

1) «угоду про розподіл ринку, що передбачає координацію бізнес-планів в частині, що стосується питань збуту та реалізації продукції» [4, с. 118];

2) «об'єднання підприємств однієї галузі, які укладають угоду з різних питань комерційної діяльності. Це може бути угода щодо цін, ринків збуту, обсягів виробництва та продажу, асортименту тощо» [5, с. 160];

3) «форма об'єднання декількох підприємств однієї галузі. Під час утворення картелю його учасники не втрачають виробничої і комерційної самостійності; між ними укладаються угоди із низки питань: ціни на виготовлену продукцію, квоти, розподілу ринків збуту, умов найму робочої сили тощо» [6, с. 593].

Аналіз змісту наведених дефініцій дає підстави дійти висновку, що загалом між цими визначеннями відсутні принципи відмінності як щодо загальних, так й істотних ознак поняття відповідного явища. Як загальні ознаки використовується положення про те, що картель як економічне явище належить до організаційної структури (у першому варіанті дефініції хибне тлумачення його як угоди, тобто через юридичний спосіб утворення структури), представленої однією із форм об'єднання підприємств. Наведене судження ґрунтується на основі сутнісної ознаки, притаманної як загальному поняттю («об'єднання підприємств»), так і одиничному («картель»), зокрема тієї, що учасники відповідної організаційної структури зберігають статус підприємства («не втрачають виробничої і комерційної самостійності»). Але таке обґрун-

тування є неповним, а отже, недостатнім для того, щоб зазначені явища виокремити як самостійні. Наприклад, за цією ознакою картель не відрізняється від асоціації, а отже, можна дійти помилкового висновку про те, що вони є видовою формою одного економічного явища. Поряд із цим із контексту усіх варіантів визначення поняття «картель», зокрема на підставі істотних ознак цього поняття, можна дійти висновку, що ця організаційна структура, на відміну від асоціації, не продукує та не надає економічні блага її учасникам. Вона виступає лише у ролі інституційного середовища, яке забезпечує кожному із підприємств-членів додаткове право реалізувати власний економічний інтерес. Відповідно картель як організаційна структура має ознаки економічної системи сумативного типу, що принципово відрізняє її від асоціації. На підставі зазначеного можна дійти висновку, що поняття розглянутих організаційних структур мають належати до обсягу різних порівнюваних, але несумісних загальних понять. Отже, можна констатувати той факт, що автори усіх варіантів дефініції поняття «картель» не знайшли та не мали як необхідних, так і достатніх підстав для визначення цієї організаційної структури як форми об'єднання підприємств. Основна причина – відсутність чітко та повно визначеного складу загальних та істотних ознак поняття такого економічного явища мікрорівня, як об'єднання підприємств, унаслідок чого воно помилково кваліфікується як тотожне із базовими поняттями відповідно першої («інтегровані корпоративні структури») і другої з розглянутих концепцій («інтегровані підприємницькі структури»). Зазначений висновок стосується того положення, що картелю як організаційній структурі не притаманна така загальна ознака, як інтегрованість. До цього слід додати, що авторам усіх варіантів дефініції не вдалося встановити та довести, що картель є підприємницькою організаційною структурою, тобто забезпечує та сприяє здійсненню його учасниками підприємницької діяльності. Таким чином, на підставі зроблених вище висновків можна стверджувати, що автори помилково визначили характер відношення підпорядкування між поняттями «інтегровані підприємницькі структури» та «картель», а отже, помилково включили цю організаційну структуру до класифікації відповідного загального поняття.

У концепції об'єднань підприємств, на відміну від попередніх альтернативних, стосовно де-

фініції поняття «картель» між її розробниками немає відмінностей, зокрема, під цим явищем пропонується розуміти: «договірне об'єднання підприємств переважно однієї галузі для здійснення спільної комерційної діяльності – регулювання збуту виготовленої продукції... Учасники картелю зберігають юридичну та господарську самостійність і здійснюють свою діяльність на основі картельної угоди» [7, с. 13–14]. Водночас слід відмітити, що наведена дефініція не узгоджується змістовно із визначенням поняття «об'єднання підприємств», яке тлумачиться як: «господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств із метою координації їхньої виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних та соціальних завдань» [8, с. 13]. Протириччя полягає у тому, що з визначення поняття «картель» витікає, що відповідне явище належить до систем сумативного типу, тоді як явище «об'єднання підприємств» – до систем цілісного типу. Крім того, не всі істотні ознаки, подані у дефініції поняття «картель», слід відносити до основних, тобто таких, що розкривають його зміст та сутність (кількість підприємств), а також притаманних цьому явищу (види господарської діяльності підприємств, що потребують координації).

Вирішення теоретичного питання – щодо якого загального поняття абстрактного явища одиничне поняття «картель» знаходиться у відношенні підпорядкування – було здійснено на основі порівняння понять зазначених явищ у методологічному контексті їх змісту як: «предмета», «процесу», «у відносинах із зовнішнім середовищем». Проведене дослідження дало підстави дійти висновку, що поняття «картель» належить до обсягу поняття «об'єднання підприємств». При цьому слід зазначити, що в тлумаченні автора цієї статті поняття «об'єднання підприємств» кардинально відрізняються від положень, які подані у концепції «об'єднань підприємств», зокрема у визначенні: загальних та істотних ознак відповідного поняття; видової форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва, дія якого приводить до виникнення цього явища; типу господарського механізму, що забезпечує його функціонування; способу утворення; місця у складі систем мікрорівня економічної сфери буття. У стислій формі зазначені відмінності можна проілюструвати через дефініцію поняття «об'єднання підприємств» і схему класифікації економічних систем мікрорівня (рис. 1).

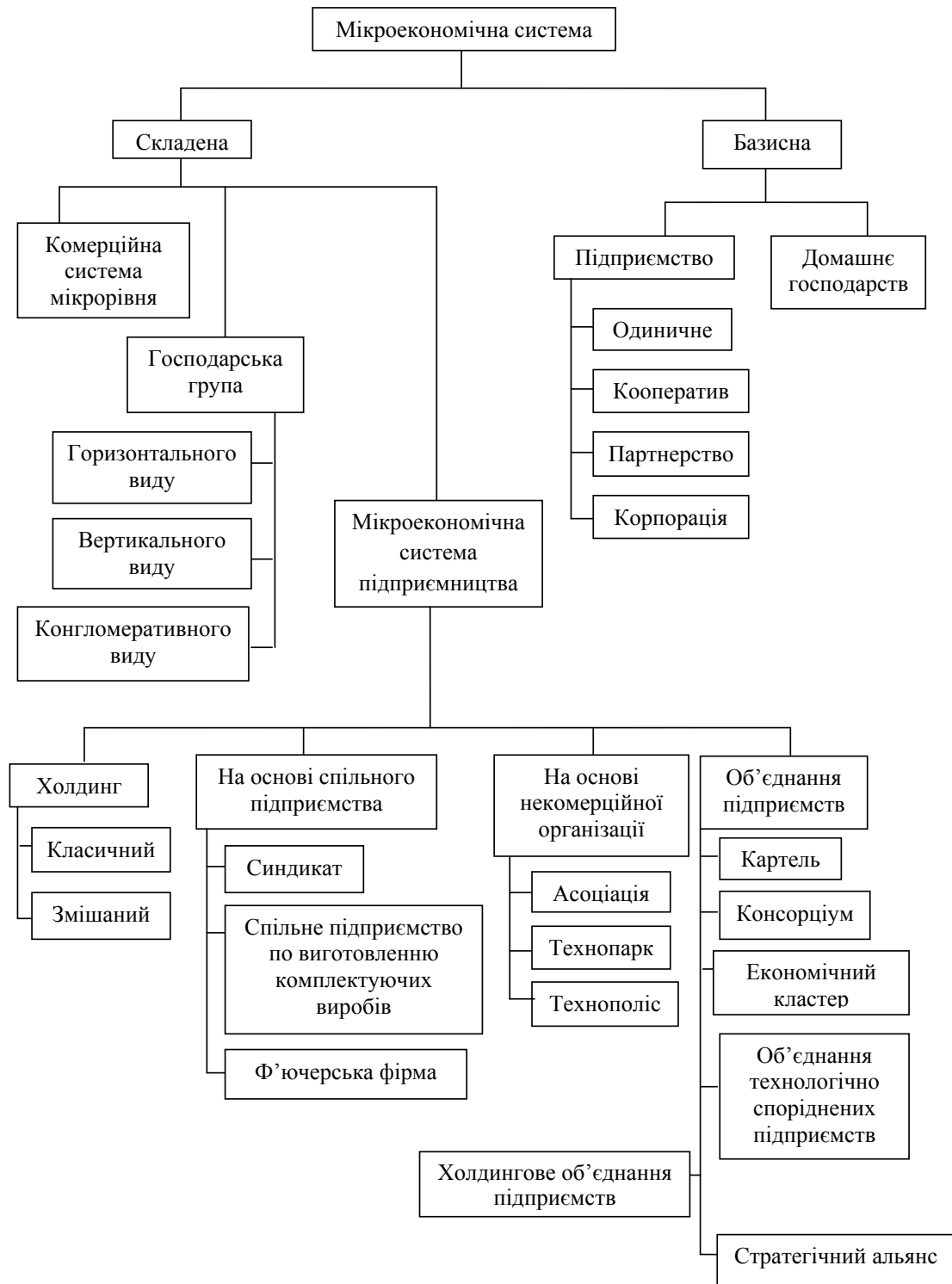

Рис. 1. Класифікація економічних систем мікрорівня

Сутність поняття «об'єднання підприємств» визначається як видова форма мікроекономічної системи сумативного типу з ознаками організаційної структури, що утворюється групою підприємств на основі відносин співробітництва з метою забезпечення певних умов здійснення окремо кожним із них підприємницької діяльності шляхом консолідації їх конкурентних переваг.

Порівняльний аналіз істотних ознак змісту поняття «об'єднання підприємств» і загальних ознак поняття «картель» у методологічному контексті оцінки їх як «предмета» дає підстави стверджувати, що вони тотожні. Зокрема, як об'єднання підприємств, так і картель утворюються підприємствами та належать до систем сумативного типу (особливість їх полягає у тому,

що цілі функціонування системи підпорядковуються цілям її складових елементів, а не навпаки, як у систем цілісного типу, до яких належить у тому числі підприємство). Крім того, вони мають ознаки організаційної структури, тому що елементи системи пов'язує організаційний вид економічних відносин, який зумовлений необхідністю забезпечення координації певних видів їхньої діяльності. До того ж, як об'єднання підприємств, так і картель мають спільні ознаки: відсутність наявності певного місця у суспільному поділі праці; відсутність у суб'єкта економічних відносин власного інтересу та мотиву для здійснення господарської діяльності; підпорядкованість у своїй діяльності інтересам підприємств, що утворили відповідне об'єднання; договірний характер утворення; відсутність власного єдиного майна; відсутність наявності розрахункових рахунків у комерційних банках; відсутність можливості ведення самостійного балансу; відсутність правової відособленості; відсутність економічної свободи у здійсненні своєї діяльності; спільне прийняття учасниками об'єднання управлінських рішень на основі консенсусу; відсутність майнової відповідальності; тимчасовий характер функціонування.

Щодо істотних ознак поняття «картель», які до того ж для поняття конкретного явища відіграють ще й роль сутнісних, то вони були визначені на підставі:

а) мети створення цього виду об'єднання підприємств, яка конкретизується в особливостях:

1) галузевої спеціалізації учасників об'єднання – мають одну галузеву спеціалізацію;

2) розміру підприємств-учасників – належать до підприємств великого розміру;

3) місця та ролі, яку посідають та відіграють члени об'єднання на галузевому ринку, – належать до групи лідерів галузі;

б) мети його функціонування, яка конкретизується в особливості об'єкту координації діяльності учасників об'єднання, яким виступає їхня збутова діяльність.

Порівняльний аналіз змісту поняття «об'єднання підприємств» і поняття «картель» у методологічному контексті оцінки їх як «процесу» також дає підстави виокремити для них спільні засадні інститути. Зокрема, це стосується:

1) видової форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва, дія якого приводить до виникнення цих явищ – процес об'єднання;

2) способу їх утворення – консолідації;

3) типу господарського механізму, що забезпечує їх функціонування, – координаційний механізм;

4) основних принципів створення та функціонування – добровільності входження; балансу інтересів членів об'єднання; підпорядкованості діяльності об'єднання інтересам його членів; консенсусу у прийнятті управлінських рішень підприємствами, що входять до складу об'єднання;

5) основних функцій – визначення цілей функціонування об'єднання підприємств, прав та обов'язків його учасників, а також їх легітимізація в угоді (договорі), що укладається між підприємствами, які утворюють відповідну організаційну структуру; координація господарської діяльності або окремих її видів, підприємств, які увійшли до складу учасників об'єднання підприємств, щодо реалізації цілей, зафіксованих в угоді про створення зазначеної організаційної структури; захист у повному обсязі прав та інтересів кожного з підприємств, які увійшли до складу об'єднання підприємств, на основі контролю за виконанням членами зазначеної організаційної структури обов'язків щодо забезпечення її функціонування.

Особливість розкриття змісту поняття «картель» у такому методологічному аспекті, як «процес», полягає у наявності власної моделі технології функціонування координаційного механізму. Зокрема, для цієї видової форми об'єднання підприємств притаманна модель «просторового розмежування господарської діяльності учасників об'єднання підприємств», яка дає можливість використати уже наявні у них конкурентні переваги та забезпечити реалізацію їхнього власного економічного інтересу кожному окремо. До характерних особливостей цієї моделі технології функціонування координаційного механізму доцільно віднести такі: 1) об'єкт координації діяльності учасників об'єднання – економічний простір господарської діяльності підприємств, а також умови її здійснення (обсяги пропозиції, товарний асортимент, ціна попиту або реалізації, параметри стандартизації продукції тощо); 2) просторові межі охоплення економічного середовища здійснення господарської діяльності учасників об'єднання – національні або світові; 3) розмір підприємства учасників об'єднання – підприємства великого розміру; 4) галузеву спеціалізацію учасників об'єднання – мають однакову

галузеву спеціалізацію; 5) місце та роль учасників об'єднання на галузевому ринку – належать до групи галузевих лідерів; 6) фазу життєвого циклу учасників об'єднання – характерна фаза стабілізації; 7) тип процесу суспільного відтворення учасників об'єднання – економічне зростання; 8) характер типу та складу видових форм економічних інновацій учасників об'єднання – мають подібні тип і склад видових форм економічних інновацій. 9) тип економічних інновацій учасників об'єднання – поліпшуючі, локальні, наслідуючі; 10) склад видових форм економічних інновацій учасників об'єднання – організаційні, управлінські; 11) суб'єктів ініціювання створення об'єднання – підприємства.

Завершальним етапом розкриття змісту поняття «картель» було визначення характеру його відносин із зовнішнім середовищем. Схематично зв'язки відповідного явища з економічними явищами мікрорівня подані на рис. 1. На підставі результатів проведеного категоріально-аналізу були отримані такі висновки:

1) співвідносними щодо поняття явища «картель» є поняття таких явищ, як «мікроекономічна система», «мікроекономічна система підприємництва» й «об'єднання підприємств»;

2) загальним щодо нього є поняття «об'єднання підприємств»;

3) поняття видових форм об'єднання підприємств щодо відповідного поняття знаходяться у відношенні як порівнювані несумісні співпідпорядковані;

4) поняття видових форм інших типів мікроекономічної системи підприємництва щодо відповідного поняття знаходяться у відношенні як безвідносні непорівнювані;

5) поняття явища «підприємство» щодо поняття «картель» є співвідносним, а також знаходяться щодо нього у відношенні як порівнюване несумісне співпідпорядковане.

Отримані висновки за результатами дослідження поняття явища «картель» у вищезазначених методологічних аспектах дали змогу сформулювати його дефініцію таким чином: це окрема видова форма об'єднання підприємств, яка створена групою підприємств великого розміру, що належать до однієї галузі, де посідають позиції лідерів, з метою координації їхньої збутової діяльності засобами її територіальної сегментації й узгодження спільних умов здійснення відповідного виду господарської діяльності.

Висновки. На основі проведених досліджень зроблені такі висновки:

1. Результати аналізу змісту дефініції поняття явища «картель» засвідчили, що серед науковців відсутня узгоджена позиція щодо визначення його сутності як окремої видової форми мікроекономічної системи.

2. Поняття явища «картель» перебуває у відношенні підпорядкування до поняття такого типу мікроекономічної системи, як «об'єднання підприємств».

3. Поняття «об'єднання підприємств» знаходиться у відношенні до поняття «мікроекономічна система» як особливе до родового.

3. Об'єднання підприємств – це видова форма мікроекономічної системи сумативного типу з ознаками організаційної структури, що утворюється групою підприємств на основі відносин співробітництва з метою забезпечення певних умов здійснення окремо кожним із них підприємницької діяльності шляхом консолідації їхніх конкурентних переваг.

4. Картель – це окрема видова форма об'єднання підприємств, яка створена групою підприємств великого розміру, що належать до однієї галузі, де посідають позиції лідерів, з метою координації їхньої збутової діяльності засобами її територіальної сегментації й узгодження спільних умов здійснення відповідного виду господарської діяльності.

Бібліографічний список:

1. Уманців Ю. Корпоративні структури у системі економічних відносин / Ю. Уманців // ВІСНИК КНТЕУ. 2011. № 3. С. 13–25.
2. Шарко М.В. Развитие интеграционных процессов и форм партнерства предприятий в Украине в современных рыночных условиях // М.В. Шарко, Н.А. Адвокатова // Економічні інновації. 2013. № 53. С. 332–341.
3. Овсієнко О.В. Феномен «новітньої фірми»: Сутність та причини виникнення / О.В. Овсієнко // Економічний простір. 2014. № 83. С. 209–217.
4. Буряк П.Ю. Інтегровані підприємницькі структури: формування, ефективність, потенціал: монографія/ П.Ю. Буряк. Л.: Логос, 2007. 468 с.
5. Горбатов В.М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса. Х.: ИНЖЕК, 2006. 592 с.
6. Теория организации / Под ред. Б.З. Мильнера; учеб. [6-е изд. перер. и доп.] – М.: ИНФРА, 2008. 797 с.
7. Гиль О.О. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств/ навч. посібник.: Гиль О.О., Гришина Л.О., Карась П.М. Львів.: Вид. «Новий світ-2000», 2009. 248 с.

8. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств / навч. посіб.: Під заг. ред. Л.М. Чепурди. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 269 с.

References:

1. Umantsiv, Yu., (2011), Corporate structures in the system of economic relations, VISNYK KNTEU, no. 3, pp. 13–25.
2. Sharko, M.V., Advokatova, N.A., (2013), Development of integration processes and forms of partnership of enterprises in Ukraine in the current market conditions, Ekonomichni innovatsii, no. 53, pp. 332–341.
3. Ovsiienko, O.V., (2014), Fenomen “new firm”: The essence and causes of the occurrence, Ekonomichniy prostir, no. 83, pp. 209–217.
4. Buriak, P.Yu., (2007), Intehrovani pidpriemnytski struktury: formuvannia, efektyvnist, potentials

- [Integrated entrepreneurial structures: formation, efficiency, potential], Lohos, Lviv, Ukraina, 468 p.
5. Gorbatov, V.M., (2006), Konkurentosposobnost' i cikly razvitija integrirovannyh struktur biznesa [Competitiveness and development cycles of integrated business structures], INZhEK, Har'kov, Ukraina, 592 p.
 6. Mil'ner B.Z., (2008), Teorija organizacii [Theory of organization], INFRA – M, Moskva, Rossijskaja federacija, 797 p.
 7. Hyl, O.O., (2009), Ekonomika ta orhanizatsiia diialnosti ob'iednan pidpriemstv [Economics and organization of uniting of enterprises], Novyi svit-2000, Lviv, Ukraina, 248 p.
 8. Chepurda, L.M., (2005), Ekonomika ta orhanizatsiia diialnosti ob'iednan pidpriemstv [Economics and organization of uniting of enterprises], Tsentri navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraina, 269 p.

Bratuta O.H.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student at Department of Industrial
Economics and Organization of Production,
Ukrainian State University of Chemical Technology

RESEARCH OF CONCEPT OF “CARTEL” PHENOMENON AS AN INDIVIDUAL FORM OF ASSOCIATION OF ENTERPRISES

The domination of two institutions is inherent for the modern historical stage of evolution taking place in the economic domain, namely, the entrepreneurial type of economic activity and competition, which has acquired its global form of “hypercompetition”. Under such circumstances, economic entities, in order to provide for the possibility to realize their own economic interest, as well as to maintain continuity of their life cycle, in addition to the pricing and non-pricing means of competitive struggle, use their organizational form as well. Worldwide experience of management witnesses of the emergence of new, modernization of already existing ones, and relevant significant expansion of the list of types and forms of organizational structures of entrepreneurship, the use of which enables enterprises with different competitive advantages to provide for the necessary level of their competitiveness. Unfortunately, theoretical aspect does not adequately address the mentioned empirical data. Conducted theoretical analysis of current achievements in the field of Economic Science made it possible to highlight three concepts that investigated into this problem, in particular: “integrated corporate structures”, “integrated business structures”, “business associations”. It should be noted that, as a result of the methodological incompleteness of the conducted surveys, as well as a series of ontological and logical errors, the developers of each of these concepts failed to solve the problem, and therefore, the corresponding set of knowledge did not gain the form of a developed theory. Each of the above concepts solved one problem, i.e., gave definition to the general notion of an abstract phenomenon, whose scope would have to cover all the diversity of individual concepts of modern concrete forms of entrepreneurship organizational structures. At the same time, survey results came mainly to the search for an essential feature of the abstract phenomenon notion, which performs the logical function of “coordination (mutual arrangement)”. In the first of these concepts, “corporate structures” category was of importance, in the second it was “business structures”, and in the third it was “business associations”. Although the presented categories performed their specified logical function, the developers of these concepts failed to solve the problem and develop the content and the

essence of the phenomena under investigation. The relevant categories were transformed only to the level of terms. In order to solve the problem, it would be necessary to identify such fundamental essential features of the phenomenon that can perform such logical functions as “subordination” and “accumulation (inclusion into the whole)”. Therefore, in the corresponding concepts, the lack of identity is observed between the essential features of an abstract phenomenon generic notion and the general features of the individual concepts of specific phenomena. That is, the inclusion of the latter ones to the scope of the former one took place on a comparative basis. Consequently, the results of the survey ended at the level of the definitions formulated for the general concept of the phenomenon and the individual concepts of its specific forms, as well as their grouping, which was performed on the axiomatic basis rather than on the logical methodological ones.

Together with this, the relevant clauses also apply to the microeconomic system called cartel, which was introduced as a form, to the extent of the general notion of the abstract phenomenon of each of these concepts.

Speaking of the phenomenon called cartel, the surveys were mostly completed within each of the abovementioned concepts at the level of the empirical result. The latter was reflected in its identification through the description of the relevant term content, as well as the description given to the historical experience of the utilization of this microeconomic system species form in economic practice. Theoretical studies, meeting the normative methodological requirements (the study of the phenomenon as “subject”, “process”, “in relations with the environment”), were not carried out by the developers of any of the relevant concepts. The solution to this issue is urgent at present.

Based on the research carried out, the following conclusions were drawn:

1. The results of the analysis performed for the content of the definition of the “cartel” phenomenon showed that among scientists, there is no agreed position on determining its essence as a separate form of the microeconomic system.

2. The concept of the “cartel” phenomenon is in subordination to the concept of a microeconomic system referred to as the “association of enterprises”.

3. The notion of the “association of enterprises” refers to the concept of a “microeconomic system” as a special one concerning the generic.

4. Association of enterprises is a form of a microeconomic system of the summative type with of organizational structure features, formed by a group of enterprises on the basis of cooperation relations in order to provide certain conditions for the implementation of entrepreneurship by each of them separately by means of consolidating their competitive advantages.

5. A cartel is a separate form of the uniting of enterprises, which is created by a group of large enterprises belonging to the same industry, which occupy leading positions, in order to coordinate their sales activities by means of its territorial segmentation and harmonization of common conditions for the implementation of the appropriate type of economic activity.